

ויסוד הדבר באר ששם 'שיריים' חל על הדם מיד לאחר מתנה אחת, שלא כדין 'דיחוי' שאינו חל אלא לאחר שנשלמה עבודת הזריקה לגמרי – כי כל ענין הדיחוי הוא בכך ששלמה עבודת הקרבן ונשאר הדם ללא יעוד, ממילא נעשה דחוי, שלא כדין 'שיריים' שהוא חלות דין ושם על הדם שמצוותו ודינו להינתן על היסוד – ודין זה חל מיד במתן הראשון שהוא המעכב. ואמנם עדיין מצוה להמשיך עבודת הזריקה בשאר מתנות, אך בנוסף לדין זריקה שיש על הדם, חל גם בו גם דין שיריים. ועל כן אפשר שמאחר שחל על הדם עצמו דין שיריים ודין שפיכה על היסוד, זה גופא מפקיע ממנו חיוב חוץ. ורק בדם שלא חל עליו שם 'שיריים' [וגם 'דחוי' אינו נעשה כל עוד יש מצוה לזרוק שאר מתנות ולא נשלמה עבודת הדם], חייבים עליו בחוץ.

בוה יישב השגת הראב"ד על הרמב"ם שם. וע"ע בזה בחדושי ר' אריה לייב כג.

עוד בענין החילוק בין 'דיחוי' ל'שיריים' – ע' במובא לעיל כו.

'אשר יזה כתיב – פרט לזה שכבר הוזה' – מכך שצריך לימוד על דם שכבר ניתן על היסוד שאינו טעון כיבוס, והלא כבר נעשתה מצוותו והוא יוצא לחולין [ואין סברא לומר שרק כאשר יצא לנחל קדרון, להימכר לגננים לזבל, רק אז יצא לחולין] – מזה יש להוכיח שדין זה (ועוד כיו"ב) של דם חטאת שהוזה על הבגד, אינו תלוי בעצם קדושתו, אלא גם כאשר הופקעה קדושתו הוה אמינא שיהא טעון כיבוס, לולא הכתוב 'אשר יזה' – ולא שכבר הוזה (עפ"י 'חדושי הגר"ח על הש"ס' – 'בדין פיגול' ו'בענין תרומת הדשן').

דף לט

'ע"ב) זכפר – אע"פ שלא סמך. ונסלח – אע"פ שלא נתן שירים' – המפרשים עמדו על השאלה כיצד דרשו שתי דרשות משתי המלים הללו, הלא אחת מהן נצרכת לגופה [וכמו שאמרו לעיל

(לה). על זכפר ונסלח שאחד מהם נצרך לגופו]. וע' בשפת אמת מה שכתב לתרץ.

וכתב הנצי"ב שכיון שכל הכתוב הוה לדרשה בא, דורשים אנו כל תיבה ותיבה בפני עצמה. וכך מצאנו בריש מסכת נזיר. ואמנם מוכפר לבדו היה אפשר למעט שניהם, סמיכה ושיריים, לפי שאינם מעכבים בכל מקום – אלא כאסמכתא בעלמא דרשו כאן, ועיקר הכתוב וכפר אכן בא לגופו (ויישב בוה קושיית התוס').

ויש דעות שלא נתמעטה אלא סמיכה, לא שפיכת שיריים – ע' שטמ"ק; חזו"א יג, ד. ולשיטתם אכן מקרא אחד נצרך לגופו.

*

'כל מתנות הדם מסתיימות בשפיכת שיריים ליסוד: הדם הנשאר בכלי השרת נשפך אל יסוד המזבח. לא הרי שפיכה כהרי זריקה; בזריקה הכהן עומד רחוק מן המזבח, ואילו בשפיכה הוא עומד בצד היסוד ושופך אליו את הדם. שפיכת שיריים ליסוד מפורשת בחטאת: ואת כל-דם הפר ישפך אל-יסוד מזבח העלה (ויקרא ד, ט); וכעין זה בשאר חטאות פנימיות וחיצוניות (שם יח, כה; ל, לד). לשאר קרבנות היא אמורה בפסוק: ודם זבחיך ישפך (דברים יב, כז); או היא רמוזה בייתור לשון הפסוק: והנשאר בדם ימצה אל-יסוד המזבח (ויקרא ה, ט; ראה על כך זבחים לז ע"א). שיירי הדם של חטאות הפנימיות נשפכו אל היסוד המערבי; ואילו שיירי הדם של שאר חטאות נשפכו אל היסוד הדרומי. הצד השוה שבכולם, שהכהן שפכם 'בסמוך

לו'; הוה אומר בסמוך למקום שעמד בו עם סיום המתנות. בצאתו מן ההיכל היה קרוב ליסוד המערבי; בדרתו מן הכבש היה קרוב ליסוד הדרומי (זבחים נג ע"א). דין שפיכת שיריים כדין סמיכה: אף היא נאמרה למצוה, ולא לעכב (שם נב ע"א).

ננסה להבין את משמעות שפיכת שיריים, המסיימת את מתנות הדם; ונעמוד תחילה על ההבדל שבין שפיכה לבין נתינה וזריקה. זריקה ונתינה מסמלות התמסרות אל מטרה המיוצגת במזבח; ואילו שפיכה אל היסוד איננה מסמלת פעילות, אלא תכונה המצויה בנפש המקריב. זריקה ונתינה מבטאות מעשים הנדרשים מן הנפש; ואילו שפיכה מצביעה על היסוד, שהנפש כולה מושרשת בו. היא מושרשת לפני ה' – ביסוד התורה (מערב); או היא מושרשת ביסוד האור הרוחני המוקרן מהתורה (שפיכת שיריים בדרום). שפיכת שיריים היא התוצאה הנובעת מן המתנות. שוב אין זוכרים לאדם את מעשי העבר; שהרי כבר קיבל על עצמו את הפעילות הדרושה להתקדמות ודביקות בטוב; דבר זה בא לידי ביטוי במתנות הדם; מכאן ואילך מובטח לו, ש'כל הדם' – הנפש כולה המיוצגת בקרבן, תהא מושרשת ביסוד התורה לפני ה'. ואולי מותר לומר: שפיכת כל הדם אל היסוד היא הניגוד של 'הכרת הנפש מעמיה', 'הכרת הנפש מישראל' 'הכרת הנפש מלפני' (כך נאמר לקמן כב,ג). הן פירוש 'הכרת' הוא כמשמעו: להיות נגדע מן היסוד, שהנפש מושרשת בו בעמיה, בישראל, לפני ה'. הן רוב המתכפרים במתנות דם הנפש עברו עבירות שזדונן בכרת. מתוך רשלנות וקלות דעת עלולה הנפש להיכרת מיסודה בקרב עמיה לפני ה'; בנתינת הנפש על המזבח היא מקבלת על עצמה למלא את חובתה בנאמנות; מכאן ואילך תשוב הנפש להיות מושרשת ביסוד ישראל לפני ה' (מתוך פירוש רש"ר הירש ויקרא א,ה).

*

'רבינו האר"י זצ"ל, קצת מכלל גדולתו נכתבו בכמה ספרים כמו שרמזתי לעיל, ובבחרותו כתב שיטה על מסכת זבחים בחברת רבו הרב בצלאל (אשכנזי). ושמעתי מפי מהר"א אלפנדר, הרב המחבר 'יד אהרן', שהוא ז"ל היה בידו שיטה זו והיה מפורש שם על כל חידוש שמא דמאריה עליה, הרב בצלאל או האר"י. ובעודה"ר נשרפה בשרפה אשר היתה באיזמיר עם כל ספריו' (שם הגדולים להרחיב"א מערכת גדולים אות י, שלב).

דף מ

'לפי שלא למדנו פר יום הכיפורים לסמיכה... – ואף על פי שהכהן מתודה עליו [פעמיים], היה מקום לסבור שאין לסמוך בשעת הוידוי אלא על עבירה ידועה, אבל וידוי על עבירה שאינה ידועה אינו טעון סמיכה (עפ"י תורת כהנים ויקרא ג).

וע"ע בגדרי מצות סמיכה, אם היא דין מדיני הוידוי, או מדיני הקרבן מצד עצמו – חדושי הגר"ז כאן; מקדש דוד כד,ב; חונן דעה יומא פרק ג' עמ' רלג.

[וע' להלן מה: דאילו ילפי' שעה מדורות, לא היינו צריכים ריבוי מיוחד לסמיכה בחטאת נחשון. ואעפ"י שאינה באה על חטא כשאר חטאות (כמש"כ רש"י שם) אעפ"כ אין סברא לחלק משום כך בסמיכה. כי אף אם הסמיכה שייכת לוידוי, הלא גם בשלמים בשעת סמיכתו אומר דברי שבה ותודה, וכמו"כ בחטאת נחשון].

- ד. הדינים המשותפים למתנות אחרונות ולמתנה ראשונה:
 זרק בחוץ (את הדם שנשאר לאחר מתנה ראשונה) – חייב. [ולרבי נחמיה, אף שיירי הדם שהקריבם בחוץ – חייב];
 אינן נעשות בליה, שהדם נפסל בשקיעת החמה ושוב אי אפשר ליתנו על המזבח.
 בספר חזון איש (לקוטים סוס"י א) כתב שהוא הדין בשייריים, דלא כמש"כ בלקוטי הלכות ששייריים אינם נפסלים אלא בעלות השחר (וכן כתב להוכיח בקה"י כט, ב מהירושלמי);
 אסורות בזרים ואם זרק חייב מיתה (רש"י).
 א. נראה פשוט שהוא הדין לבעלי מום ולשאר פסולי כהונה (מנחת חינוך רפח, ו).
 ב. כתב החזו"א (לקוטים א) שנראה שגם בשייריים יש דין זרות;
 נעשות בכלי שרת בלבד; על קרנות המזבח; ניתנות באצבע;
 נפלו על הבגד – טעון כיבוס. כן אמר רב פפא, ולמסקנא ראייתו נדחתה (ערש"י ותוס'). ואולם רבינא פרש הברייתא כמותו (להלן לט). [לר' נחמיה – אף דם הראוי לשייריים שניתז על הבגד – מטעין כיבוס];
 הדם נשאר בכוס שנתן ממנה מתנות אחרונות – דינו כשייריים של מתנה ראשונה, וטעון שפיכה על היסוד.
 הדינים ששוו בהם מתנות אחרונות לשייריים:
 באות לאחר מיתת הבעלים (לפי שאין שם חטאת גמורה עליהן להיות כחטאת שמתו בעליה. רש"י).
 אינן מתירות הבשר – שכבר הותר במתן ראשון.
 אינן פוסלות במחשבה, כפיגול וכו'.
 נכנס הדם להיכל לאחר מתנה אחת – אין כאן פסול, שאין פסול זה אמור אלא בדם הראוי לכפרה.

דף לט

- סא. א. מה דינם של שיירי הדם הטעונים שפיכה ליסוד, לענין ההלכות דלהלן: העלאתם בחוץ; כיבוס בגדים; פסול מחשבה; עיכוב כפרה – בחטאות חיצוניות ופנימיות?
 ב. מה דין דם שנדחה, הנשפך לאמה – לענין אותם דברים?
 א. דם חטאות החיצוניות הראוי להישפך ליסוד, המעלהו בחוץ – פטור. ורבי נחמיה מחייב (ע"ע להלן קיא. ובמפרשים);
 אין בו דין כיבוס בגדים אם ניתז על הבגד, ולא פסול מחשבה, ואינו מעכב הכפרה.
 ואפילו לר' נחמיה אינו מעכב (רש"י ותוס'). ולפרוש רבנו תם, לריו"ח (ק"ב) בשיטת רבי נחמיה מעכב כפרה.
 ולענין כיבוס, בתחילה רצו לומר שלרבי נחמיה טעון כיבוס, ודחו ההוכחה.
 בחטאות פנימיות, ישנה דעה ששפיכת שייריהם מעכבת, ולפיה מחשבה מועלת בהם והבגד טעון כיבוס. אבל לדעת הסוברים שאין שפיכת השייריים מעכבת (וכן סתמה המשנה להלן מז), דינן כבחטאות חיצוניות.
 ב. דם שנדחה ודינו להישפך לאמה היוצאת מהמקדש – אין בו כל הדינים הנ"ל.
 סב. אלו מהדברים דלהלן מעכבים כפרת הקרבן, ואלו אינם מעכבים? –
 מתנות דם של חטאות פנימיות ושל שעירי רגלים וראשי חדשים; שפיכת שירי הדם שלהם; סמיכה על קרבנם.

כל מתנות הדם של חטאות פנימיות; פר יום הכפורים, פר העלם דבר של ציבור, פר כהן משיח ושעירי עבודה זרה – אפילו חיסר אחת מהן לא כיפר. אבל שעירי רגלים וראשי חדשים שהם חטאות חיצוניות – מתנה אחת מעכבת (ולבית שמאי – שתיים).
שפיכת הדם וסמיכה – אינן מעכבות כפרה. מלבד שפיכת הדם בפנימיות לדעת תנאים אחת (ר' נחמיה ועוד כדלהלן נב.). וכן דעת תנא דברייתא להלן מב: לענין פר יום הכפורים – דלא כסתם מתניתין להלן מז).

דפים לט – מ (מא)

ג. א. כיצד נדרש הכתוב בפר העלם דבר של ציבור ועשה לפר כאשר עשה לפר החטאת כן יעשה לו. וכפר עלהם הכהן ונסלח להם?

ב. מה דרשו מהמלים ונתן הכהן מן הדם על קרנות מזבח קטרת הסמים לפני ה' אשר באהל מועד... – האמורים בפרשת פר כהן משוח?

ג. מה למדו מהמלים: וטבל הכהן את אצבעו בדם שבפרשת פר כהן משוח?

ד. כיצד נדרשים המלים וכלה מכפר את הקדש בפרשת יוהכ"פ?

א. ועשה לפר כאשר עשה – בא לכפול בהזאתו; לימד שאם חיסר אחת מהן לא עשה ולא כלום.

כן יעשה – גם ארבע מתנות שעל גבי המזבח מעכבות [ולא רק מתן שבע המעכב בשאר מקומות – בפרה ונגעים (כן הסיק אב"י גם לר' יהודה, ואולם בתחילה אמרו שלר' יהודה אין צורך לכך אלא ללמד על סמיכה ושפיכת שיריים בפר יוהכ"פ)].

ועשה לפר כאשר... – זה פר יוהכ"פ [בא להשוותו לפר העלם דבר, שנוהגות בו אף אותן הלכות שלא נתפרשו במקומו (רב פפא. וכן אמר רבי בברייתא). ורב נחמן בר יצחק פרש שבא ללמד שאפילו מתנות הדם שעל המזבח שאין סדרן מעכב אליבא דר' יהודה, חיסרון של אחת מהן מעכב. ואמרו (להלן מא) שיש בדבר שתי דעות תנאים; תנא דבי רב למד רק לענין 'את בדם וטבילה', אבל שאר דברים נלמדים ממקורות אחרים. ותנא דבי רבי ישמעאל למד לכל מה שאמור בענין].

רבי ישמעאל דרש (מא) לפר – לפר העלם דבר, לכפול בהקישו לפר כהן משיח, כדי שיהא ניתן ללמוד ממנו יותרת ושתי כליות למקום אחר.

ולתנא דבי רב שמפרש 'לפר' – פר יוהכ"פ, זה שלמדים יותרת וכליות למקום אחר, הוא מקרא ד'כאשר יורם

משור זבח השלמים' האמור בפר כהן משוח. (עפ"י גמרא להלן מט: וברד"ה להכי).

כאשר עשה לפר – זה פר כהן משיח.

לפר החטאת – אלו שעירי עבודת כוכבים [שדינם כפר העלם לכל הלכותיהם].

כן יעשה לו – ולא לשעירי הרגלים וראשי חדשים, שאינם נשרפים ולא נעשים בפנים כפר העלם דבר. וכפר – אע"פ שלא סמך.

ונסלח – אע"פ שלא נתן שיריים.

ב. מזבח קטרת הסמים – שאם לא נתחנך המזבח בקטרת הסמים – לא היה מזה.

אשר באהל מועד – שאם נפחתה תקרה של היכל – לא היה מזה.

יש מי שכתב, דוקא לענין הזאה ריבה הכתוב, אבל זביחת שאר קרבנות היתה קיימת אפילו

נפחתה תקרת היכל (עפ"י פורת יוסף לגר"י ענגל ח"ב. ע' הר צבי).

אשר באהל מועד – רבי יהודה דרש מכאן שצריך ליתן מהדם על כל הקרנות שבהיכל (עפרש"י). ורבי שמעון – 'אשר' לא דריש.